

Čutno in kategorialno zrenje pri Husserlu

BOŽIDAR KANTE

POVZETEK

Husserlova obravnava kategorialnega zrenja v *Logische Untersuchungen* predstavlja enega od temeljnih kamnov fenomenološke filozofije. Dano je v kantovski tradiciji tisto, kar zadeva, aficira čutnost. Husserl s kategorialnim zrenjem razširja področje danega, kategorije pa postanejo "reči", ki jih je zdaj mogoče, po Heideggerjevih besedah, ravno tako srečati kot ono, kar nam je dano prek čutov. Tu leži tisto Husserlovo "odločilno odkritje": bit nam ja dana tako, kakor vsakršna čutna stvar; bit ni zgolj pojem, ni čista abstrakcija, ki bi jo bilo mogoče dobiti zgolj z izpeljavo.

ABSTRACT

SENSUOUS AND CATEGORIAL INTUITION IN HUSSERL

Husserl's analysis of the categorial intuition in his *Logical Investigations* represents one of the landmark in phenomenological philosophy. The given in Kantian tradition is that which affects senses. With categorial intuition Husserl extends the domain of the given; categories become "things" which could be meet, as Heidegger says, as much as that which is given us through the senses. Here lies Husserl's "crucial discovery": being [Sein] is given us as every other sensuous thing; being is not only concept, pure abstraction, which can be obtained only by deduction.

I

Pojem zrenja [*Anschauung*] ima v zgodovini filozofije dolgo in nepretrgano zgodovino; sam izraz je obremenjen z dvoumjem in ima več pglavitnih pomenov, ki so imeli pomembne vloge v posameznih filozofskih smereh. Provizorno smo pripravljene tvegati dokaj splošno in ohlapno definicijo: zrenje v filozofskem smislu po eni strani zahteva, da vidimo sam predmet v njegovi celotnosti, ne pa v njegovih posameznih določitvah, po drugi strani pa je način, kako se nam stvari neposredno, v enem pogledu, pojavljajo. V zrenju doživljamo prezenco [*Gegenwart*] reči brez vsakršnega posredovanja. "Neposredno" ni vrstni izraz; pokriva in lahko pomeni tako različne stvari, kot so "odsotnost sklepanja, odsotnost vzrokov, odsotnost zmožnosti

definiranja izraza, odsotnost upravičenja, odsotnost simbolov ali odsotnost misli".¹

Eden izmed glavnih pomenov "zrenja" je pomen, ki zrenje povezuje z nepropozicionalno vednostjo o stvari. Nepropozicionalno vednost o stvari "uprimerjajo (a) čutne zaznave, obravnavane kot tvorbe kognitivne zmožnosti, ki se razlikuje od zmožnosti oblikovanja sodb o čuteni bitnosti; (b) zrenja univerzalij".² Husserl se je strinjal s Kantovim glediščem, ki je zrenje pojmovalo kot "vednost, ki je v neposredni povezavi s predmeti". Kar zadeva odnos med zrenjem in zaznavanjem, ne najdemo v nobenem od Husserlovih del nobenega dvoma: zaznavanje je zgolj ena vrsta "zrenja", ki se od drugih vrst zrenja (spomina, domišljije, fenomenološke refleksije, itn.) vseka-kor razlikuje po načinu samodanosti predmeta. "...[Z]aznavanje je vrsta tistega, kar Husserl imenuje 'zrenje' [*Anschauung*], in nas oskrbuje z neposredno in takojšnjo seznanjenostjo z zaznanim predmetom."³ V smislu ožjega "čutnega" zaznavanja je predmet neposredno dojet ali samoprezentent; v aktu zaznavanja je predmet konstituiran neposredno, z enim pogledom. Husserl se tudi nagiba k temu, da bi "zrenje" in "zaznavanje" uporabljal kot zamenljivo enakovredna izraza (ki ju loči le beseda "oziroma"). Druga, natančnejša definicija teh dveh izrazov se v Husserlovem slogu glasi: *zaznavanje* je akt izpolnjevanja na način potrjujoče samoprezentacije; *zrenje* je akt izpolnjevanja nasploh. Vendar pa lahko govorimo, kot pravi Husserl, o zaznavanju in posebej o videnju tudi v širšem smislu, ki vključuje dojemanje celotnega stanja stvari in, naposled, tudi apriorno evidenco zakonov.

Kategorialno zrenje predstavlja razširitev pojma zrenja in zajema kategorialne predmetne oblike, to je, "sintetične" funkcije na področju objektivirajočih aktov, preko katerih so te predmetne oblike konstituirane ali samodane. Kategorialne oblike so organizirane na podlagi čutnega gradiva. Vselej moramo upoštevati, da akt kategorialnega zrenja ne more biti izpolnjen brez ustreznega čutnega zaznavanja. Kategorialni akti so akti višjega reda in zahtevajo "novo vrsto predmetnosti". "Predmeti" kategorialnega zora so stanja stvari, konstituirana v sintetizirajočih aktih izpolnitve na podlagi kategorialnih prvin pomena. Če analiziramo izjavo o zaznavi [*Wahrnehmungsaussage*], bomo ugotovili, da s podstatno zaznavo dobi svoj pomen izjava kot celota. Ne rečemo zgolj "Vidim to mačko, črnilnik, nekaj knjig, itn.", temveč tudi "Vidim, da je ta mačka na preprogi, da so knjige na policah, itn.". Če se nam izpolnitev nominalnega pomena zdi bolj ali manj jasna, pa zdaj zastavljamo vprašanje, kako razumeti izpolnitev izjave kot celote, posebno tistih vsebin, ki segajo preko nominalnih terminov? Kaj lahko preskrbi izpolnitev momentom pomena, kamor, na primer, sodi kopula, momentom "kategorialnih oblik"? Ta vprašanja so bila odločilni "impetus" za vzpostavitev nove vrste zrenja, namreč kategorialnega zrenja.

II

Podrobnemu preučevanju odnosa med čutnim in kategorialnim zrenjem je posvečeno Husserlovo delo *Logische Untersuchungen* [Logične raziskave], posebej šesta raziskava (šesto poglavje drugega razdelka nosi pomenljiv naslov *čutna in kategorialna zrenja*). Za izhodišče naše razprave bomo vzeli nekaj indikativnih navedkov, za katere upravičeno menimo, da ne le najustrezneje in strnjeno povzemajo odnos med

1 Glej Paul Edwards (ur.): *The Encyclopedia of Philosophy*, 4. zv. New York in London: Macmillan in Collier, 1967, str. 204.

2 Ravno tam, str. 204.

3 Smith, David Woodruff in McIntyre, Ronald: *Husserl and Intentionality*. Dordrecht: Reidel, 1982, str. 20.

dvema vrstama zrenja ali zaznavanja, to je, čutnim in kategorialnim, temveč hkrati zastavljata številna vprašanja in odpirata dileme. Poante *Logičnih raziskav* niso izražene zgolj na paradigmatični način, temveč so tu in tam odete v jezik delfskega oraklja: "Tako dojemamo specifično enotnost *rdeče* neposredno, 'samo', na temelju posameznih zrenj nekaj rdečega. Gledamo na moment rdečega, vendar izpolnjujemo poseben akt, katerega intenca je usmerjena na 'idejo', na 'splošno'. Abstrakcija v smislu tega akta se vseskozi razlikuje od zgolj pozornosti ali poudarjanja momenta rdečega: da bi naznačili razložek, smo znova in znova govorili o *ideirajoči* ali *generalizirajoči abstrakciji*."⁴ Ali, dalje: "Medtem ko menimo rdeče *in specije*, se nam pojavlja rdeč predmet, in v tem smislu gledamo nanj (saj ga vendar ne menimo)... Medtem ko se pojavlja rdeč predmet in na njem privzdignjen moment rdečega, menimo, nasprotno, neko identično rdeče, menimo pa ga na neki nov *način* zavedanja, v katerem nam namesto posameznega postane predmetna ravno *species*."⁵ In dalje: "V aktu abstrakcije... nam je *dano samo* splošno; ne le da ga mislimo na zgolj signifikativen način, kot v primeru golega razumevanja splošnih imen, temveč ga tudi dojemamo, *uzremo*. Govorjenje o *zrenju* in, specifičneje, o *zaznavanju splošnega* je tukaj dobro upravičeno."⁶ Kakorkoli očitne in preproste se nam že utegnejo zdeti te izjave, pa si ne moremo kaj, da ne bi sebi in Husserlu zastavili številna vprašanja. Kako lahko nasploh govorimo o kategorialnem zaznavanju (ali ni to nekaj podobnega govorjenju o lesenem železu)? Kakšne vrste aktov sodelujejo v tem procesu? Ali za kategorialno zaznavanje potrebujemo posebno vrsto aktov? Mar to zaznavanje poteka hkrati z aktom samega čutnega zaznavanja? Da bi bili čimbolj zvesti Husserlovi eksplikaciji te teme in duhu njegove izpeljave, bomo začeli s podrobnejšo razčlenitvijo drugega razdelka šeste raziskave iz *Logičnih raziskav*. Glavni problem se kaže v naslednji obliki: kako razložiti dejstvo, da si objekt, stvar ali stanje stvari ne le lahko predstavljam, temveč isti objekt, stvar ali stanje stvari tudi zaznavam? Za kar tu gre, je, po Husserlovem mnenju, opis "odnosa med intenco pomena [*Bedeutungsintention*] in izpolnjujočim zrenjem [*erfüllender Anschauung*]", to je, kako se "intencionalno bistvo zornega akta *ujema* ali *sodi* k pomenljivemu bistvu signifikativnega akta".⁷ V vsaki situaciji, v kateri imamo opraviti z izpolnjevanjem prazne intence pomena, nujno naletimo na tri akte: (a) signifikativen ali "prazen" akt intence pomena; (b) akt zrenja, katerega vsebina izpolnjuje prvi akt; (c) akt izpolnitve, katerega naloga je poskrbeti, da se vsebina prvih dveh aktov ujema. Rezultat tega akta je zavedanje izpolnitve, njegov intencionalni korelat pa je identiteta predmetov drugih dveh aktov. Predmet intence pomena je enak kot predmet, menjen v izpolnjujočem aktu. Identifikacija igra vlogo prepoznavanja. Za jasnejšo razlago in opis si oglejmo primer oziroma položaj, ki ga obravnava tudi sam Husserl. Husserl omenja primer, v katerem razumem izraz, kakršen je, na primer, "moj črnilnik", na zgolj simbolni način. "To pomeni, da opravljam akt intence pomena, katerega intencionalni predmet je moj črnilnik, vendar pa da ne opravljam nikakršnega hkratnega zaznavanja ali čutnega zrenja tega predmeta. O njem *zgolj* razmišljam, v njegovi odsotnosti. Predpostavimo nadalje, da potem pridem v položaj, v katerem 'moj črnilnik stoji pred mano: jaz ga *vidim*'. Situacija, ki sledi, utegne soditi k obema od dveh povsem različnih vrst. Po eni strani se identitete ali koincidence, ki velja med tistim, kar dojemam, in onim, kar zaznavam, lahko ne zavedam: medtem ko premišljujem o mojem črnilniku, lahko moje oči prazno begajo po

4 Husserl, E.: *Gesammelte Schriften*, 3. zv. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1992, str. 225-226.

5 Ravno tam, str. [111]-112.

6 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Max Niemeyer, 1921, str. 163-164.

7 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Max Niemeyer, 1921, str. 64.

sobi in se zaustavijo na nečem črnem in svetlečem, ki leži na podu, napol pokrito z odloženimi listi rokopisa. Čeravno ga vidim in čeravno o njem dejansko premišljuje, ga preprosto ne prepoznam. Po drugi strani pa se kajpada utegne zgoditi, da moja intenca pomena nenadoma - tako je videti - zadene svojo tarčo: tisto, o čemer mislim, in ono, kar vidim, zame sovpada, in rečem: "To je to! To je moj črnilek!"⁸ Tu moj prazen akt intence pomena doseže izpolnitev v mojem aktu zaznavanja. Kaj združuje ta dva akta v eno? "Odgovor je videti jasen. Ta odnos je kot *imenujoč* posredovan ne le zgolj preko aktov pomenjanja, temveč tudi *spoznavanja*, ki so sicer tu akti *klasifikacije*. Zaznani predmet bo *spoznan* kot črnilek..."⁹

Husserlov namen v *Logičnih raziskavah* je oblikovanje teorije simbolne vednosti, to je, odkriti "psihološko vez med znakom in označenim predmetom, ali natančneje: med znakom in zrenjem, v katerem nam je dan predstavljeni predmet".¹⁰ Znaki niso nič več slepi nadomestki za intendirane predmete, temveč prej opora [*Anhalt*] za pomenljiv intencionalni akt. Teorija simbolne vednosti naj bi premostila prepad med, po eni strani, slepimi simbolnimi manipulacijami in, po drugi strani, zornimi predstavitvami. Simbolni izraz 3^3 je mogoče, na primer, preformulirati v obliko množenja kot $3 \times 3 \times 3$, to pa spet v obliko seštevanja: $1+1+1+1$, itn. Vsak korak seštevanja je mogoče opraviti nazorno. "To pomeni, da medtem ko kompleksen znak 3^3 dopušča zgolj simbolno reprezentacijo označenega števila, pa je to število, na ustrezen način preoblikovano, mogoče predstaviti v zaporednih korakih, in to tako, da ni nič več slepo."¹¹

Teorija simbolne vednosti najde svoj pravi izraz v odnosu med čutnim zaznavanjem in besednim imenom predmeta zaznavanja; paradigmatški primeri tega odnosa so lastna imena in imena razredov. Ime "moj črnilek" se "prilega" zaznanemu predmetu, mu, kakor smo navajeni reči, otipljivo pripada. K nominalnemu spoznavanju nečesa kot nečesa sodi tudi evidenca, da je predmet zrenja enak kot predmet v zrenju izpolnjujoče se misli. Če nasplošno primerjamo obe sestavini enotnosti izpolnitve, bomo ugotovili predmetno identiteto. Jasno je, da identitete ne preskrbljuje šele primerjajoča in miselno posredovana refleksija, nasprotno, identiteta je že vnaprej tu in predstavlja neizrazljivo, nedojemljivo izkustvo. Z drugimi besedami, tisto, kar mi, glede na akt, fenomenološko označujemo kot izpolnitev, je treba, glede na dvostranski predmet - po eni strani glede na nazoren predmet, po drugi strani pa glede na mišljen predmet - izraziti kot izkustvo identitete, kot zavedanje identitete, kot akt identificiranja. Predmetno, ki ustreza aktu izpolnitve, je bolj ali manj popolna identiteta.

V šestem poglavju uvaja Husserl razpravo s pripombo, da v njegovih prejšnjih razlagah obstaja velik prepad, ki je posebej razviden v obravnavah kategorialnih objektivnih oblik ali "sintetičnih" funkcij na področju objektivirajočih aktov.¹² Objektivirajoči akti so odgovorni za konstitucijo teh objektivnih oblik; skozi te akte sežejo oblike do "zora", "spoznavanja" oziroma "prepoznavanja". Kaj utegne preskrbeti izpolnitev momentom pomena, ki tvorijo obliko propozicije kot take, momentom "kategorialne oblike", kamor sodi, na primer, kopula? Kot paradigmatški primer

8 Glej D. Bell: *Husserl*. London: Routledge, 1990, str. 144-145.

9 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Max Niemeyer, 1921, str. 25.

10 Glej D. Münch: "The early work of Husserl and artificial intelligence". *Journal of the British Society for Phenomenology*, 21 zv., št. 2, maj 1990, str. 116.

11 Ravno tam, str. 115.

12 Objektivirajoči akt se od vseh drugih vrst aktov razlikuje po tem, da ima sinteza izpolnitve, ki sodi na področje objektivirajočih aktov, značaj spoznavanja, (pre)poznavanja oziroma identificiranja. Izpolnitvena enotnost akta ima značaj identificirajoče enotnosti. Intencionalni korelat identificirajočega akta je predmetna identiteta.

obravnave izbere Husserl izjave zaznavanja, in si potem zastavi naslednje vprašanje: "Ustrezajo vsem delom in oblikam pomena tudi deli in oblike zaznave?" Če je temu tako, to je, če obstaja strogi paralelizem med izpolnjujočim zrenjem in pomenljivo referenco, potem bi bila izjava nekakšen dvojček ali "zrcalo" zaznave. Interpretacijski prototip odnosa med pomenom in zrenjem bi bil odnos med pravim pomenom, to je pomenom, ki ga izraža lastno ime, in zaznavo. "Neposredno zaznavanje" mesta Köln "povzroči, da se predmet pojavlja brez kakršnekoli pomoči nadaljnjih, na njem [zaznavanju] utemeljenih aktov, [predmet], ki ga in *tako kot* ga meni intenca pomena. Intenca pomena torej najde v čisti zaznavi akt, v katerem se popolnoma ustrezno izpolni." Na prvi pogled se zdi, da bi moral tak paralelizem veljati tudi v primeru strukturiranih in artikuliranih izrazov. Pripravljeni smo verjeti, da je strukturirani izraz pravilno in ustrezno zrcalo zaznave. "Jaz *vidim* bel papir in *rečem* bel papir; s tem izražam, natanko po meri, zgolj tisto, kar vidim. Ravno tako pri celih sodbah."¹³ Vendar pa ne smemo dovoliti, da nas tako zavajajoče govorjenje spravi na napačno pot. Eden od vokalnih kamnov Husserlove teorije pomena je postulat, da je vsak izraz, celo vsak morfem, referirajoči izraz. Sinkategorematski izrazi imajo lasten pomen, ki je v nekem določenem smislu nepopoln. Njihovi referenti so kategorialni vidiki kompleksov ali stanj stvari. Zgornji postulat je v očitnem protislovju s trditvijo, da je paralelizem med intencami pomena in izpolnjujočimi akti varljiv. Prepričanje o sovpadanju izraza in zaznave bi nas vodilo k misli, da je pomen utemeljen v zaznavi. Beseda *bel* gotovo pomeni nekaj na samem belem papirju in se tako, v procesu izpolnjevanja tega izraza, ujema z delno zaznavo, ki se nanaša na bel moment predmeta. Vendar sprejemanje zgolj ujemanja oziroma skladnosti s to delno zaznavo ni dovolj. Tu je treba reči, da je pojavljajoče se *belo* prepoznano in imenovano kot *belo*. Kar je vključeno v to prepoznavanje, je očitno neki drugi akt, ki nemara prvega vključuje, vendar pa se navzlic temu od njega razlikuje. "Intenca besede *bel* se le delno pokriva z barvnim momentom pojavljajočega se predmeta; ostane presežek v pomenu, neka oblika, ki v samem pojavu ne najde ničesar, da bi se v njem potrdila. Bel, to je, bel *bivajoč* papir."¹⁴ Zgodba se ponovi tudi s samostalnikom "papir": "In ali se ta oblika ne ponovi, čeravno ostaja prikrita, tudi pri samostalniku papir? Le da se pomeni za značilnosti, združeni v njegovem "pojmu", iztečejo v zaznavo: tudi tu je cel predmet prepoznan kot papir, tudi tu vsebuje neko dopolnjujočo formo, formo biti, čeravno ne kot edino formo."¹⁵ Rezultati izpolnitve neposredne zaznave take forme očitno ne morejo doseči.

Gotovo, nagovorjenemu lahko razumno in nedvomno rečem: "Vidim, da je ta papir bel", toda pomen takega govorjenja ne more biti, da pomen izražene propozicije izraža zgolj videnje. Veljati mora tudi, da kognitivno bistvo videnja, v katerem se pojavljajoča predmetnost kaže kot samodana, utemeljuje kakšen povezujoči, nanašajoči se ali katerikoli drugi oblikujoči akt. Ti akti potekajo na podlagi čiste zaznave. Ravno to so tisti akti, katerim je izraz s svojimi spreminjajočimi oblikami "vzel" me-ro, in ravno to so tisti akti, v katerih ta izraz - glede na te oblike, ki se udejanjajo na temelju dejanske zaznave - najde svojo izpolnitev. Če vzamemo te utemeljene akte skupaj ali, nasprotno, forme akta z njihovimi utemeljujočimi akti in pod imenom *utemeljen akt* razumemo celoten kompleksen akt, ki nastane iz te formalne utemeljitve, potem bi lahko rekli: "[P]od predpostavko pravkar pokazane možnosti se znova vzpostavlja paralelizem, le da ne paralelizem med intencami pomena izjav in njihovimi

13 Husserl, E.: *Logischen Untersuchungen II/2*. Halle: Max Niemeyer, 1921, str. 130.

14 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 131.

15 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 131.

ustreznimi zgolj zaznavami, temveč med intencami pomena in onimi, v zaznavi *utemeljenimi akti*.¹⁶ Husserl tako sklene, da moramo biti pozorni na dejstvo, da imajo ustrezne nasprotke oziroma dvojnike v zoru vsakokrat le nekateri, vnaprej določljivi deli izjave, medtem ko drugim delom izjave v zoru sploh ne more ničesar ustrezati. Razčlenjeni govor predstavlja nize izjav zaznavanja, ki imajo različne, spreminjajoče se oblike. Vzorci takih oblik so, na primer: "*N je P*" (kjer *N* označuje lastno ime), "*Neki S je P*", "*Ta S je P*", "*Vsi S so P*", itn. Različne črke in besede v teh vzorcih ustrezajo delno členom, delno pa povezujočim oblikam v pomenih dejanskih izjav, ki sodijo v te vzorce. Husserl nadaljuje: "Zdaj ni težko videti, da pomeni, ki se izpolnjujejo v sami zaznavi, *lahko stojijo zgolj na s črkovnimi simboli označenih mestih* takih "oblik sodbe", medtem ko bi bilo za dopolnjujoče pomene oblik brezupno, da, celo popolnoma napak, v zaznavi neposredno iskati, kar bi jim utegnili dati njihovo izpolnitev." Na celotnem področju objektivirajočih aktov velja torej temeljna razlika med čutno materijo predstavitve, *hyle*, in kategorialno obliko predstavitve. Predmetni korelati kategorialnih oblik niso "realni" momenti, dani kot materija, z enakim čutnim statusom kot zaznano dano.

Obliko dajajoča fleksija, bit, razumljena v eksistencialnem smislu ali v atributivnem in predikativnem smislu torej ne najde svoje izpolnitve v zaznavi. Tu se Husserl nanaša na znamenito kantovsko reklo, da bit [*Sein*] ni realni predikat. To se ne nanaša zgolj na "je" eksistence, temveč tudi na "je" predikacije. Husserl je, v skladu s svojo teorijo pomena, zavezan trditi, da mora obstajati referent tega "je". Kantovsko reklo pomeni natanko tisto, kar skuša pojasniti Husserl. "Barvo lahko vidim, ne pa barven-bit. Gladkost lahko čutim, ne pa gladek-bit... Bit ni ničesar v predmetu, nikakršen del taistega, nikakršen v njem bivajoč moment; nikakršna kvaliteta ali intenziteta, vendar tudi nikakršna figura, nikakršna notranja oblika nasploh, nikakršna kakorkoli že pojmljena konstitutivna značilnost. Bit pa tudi ni ničesar *na* predmetu; kakor ni nikakršna realna notranja, ni tudi nikakršna realna zunanja značilnost in zato, v *realnem* smislu, sploh ni nikakršna "značilnost". Saj ne zadeva tudi *stvarnih* oblik enotnosti, ki predmete povezujejo v obširnejše predmete... kjer kajpada ni najti kaj takega kot "je"... Vse to so zaznavnosti, in te zaznavnosti izčrpajo obseg možnih zaznav tako, da je s tem hkrati rečeno in ugotovljeno, da je *bit kratko malo nezaznavna*.¹⁷ To pomeni, da bit ni nekaj, kar bi bilo "danost" čutnega zaznavanja, ne zunanje ne notranje. Husserl izrecno nasprotuje Lockovemu stališču, da logične kategorije, kakršne so bit, nič, eno, učinek, itn., izvirajo iz refleksije o nekaterih psihičnih aktih, to je, iz področja notranjega čuta, notranjega zaznavanja. Misel *sodba* se izpolnjuje v notranjem zrenju dejanske sodbe, v njem pa se ne izpolnjuje misel "je". Sam "je" ni v sodbi; v besedi "je" je "je" zgolj mišljen, to je, signifikativno menjen. Toda sam "je" je nekako dan, četudi niti kot realen konstituent danega korelata zunanjega čutnega zaznavanja niti kot realen konstituent notranje doživljenega izkustva, še posebej pa ne sodbe kot mentalnega izkustva. "*Samodan* ali vsaj domnevno dan je v voljni *izpolnitvi* sodbe v določenih okoliščinah: v *ovedenju* domnevnega stanja stvari. Zdaj se ne pojavi le v delnem pomenu *zlat* menjeno samo niti v delnem pomenu *rumeno* menjeno samo, temveč se pojavi *zlat-je-rumeno*."¹⁸ Kakšen temeljni nauk lahko razberemo iz tega navedka? Prvič, obstaja razlika med konstitucijo sintetične enotnosti predmeta in menjenim, ki se nanaša na to enotnost. Naša pozornost med

16 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 132.

17 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 137-138. Ta navedek ponuja pojasnilo, zakaj je vsebina šeste raziskave tako živo privlačila Heideggerjevo zanimanje. Tu smo iz oči v oči soočeni z jasno določljivo ontološke difference.

18 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 140.

konstitucijo kategorialnega predmeta ni usmerjena na sam predmet, temveč na posamezne člene kategorialne sinteze. Ko torej izpolnjujemo sodbo "Zlato je rumeno", intencionalni žarek nikakor ni usmerjen k stanju stvari, da je zlato rumeno, temveč k "zlato" in k "rumenemu". V izpolnjevanju kategorialne sinteze se sicer vseskozi zavedamo enotnosti predmetnosti, konstituirane ravno v tej sintezi. Kategorialni predmet postane predmet šele *naknadno*. Ko predmet kategorialne zavesti postaja predmet šele naknadno, je v tem procesu z enim pogledom (monotetično) dojeto tisto, kar je bilo prej dojeto v več pogledih v pojasnitvenem aktu kompleksne čutne celote. Postopek, kjer je podrejeni stavek, uveden z "da" (*that*), uporabljen kot nomen (na primer, oblika "Zlato je rumeno" se spremeni v obliko "Da je zlato rumeno..."), se imenuje nominalizacija. Če pod temi sodbami ne razumemo le intenc pomena, ki sodijo k dejanskim izjavam, temveč tudi izpolnitve, ki popolnoma ustrezajo tem intencam pomena, potem je gotovo res, da je bit mogoče dojeti zgolj v sodbah. Torej nikakor ne smemo reči, da bi pojem *biti* morali ali lahko pridobili iz refleksije o nekaterih sodbah. Če je bit oblikovana do popolne konkretnosti, potem imamo pred sabo neko stanje stvari, predmetni korelat celotne sodbe. Odnos tega stanja stvari, preko katerega je "sam 'je'" dan aktu *ovedenja*, Husserl pojmuje v skladu z modelom odnosa čutno danega do čutnega zora. Pojma *stanje stvari* in *bit* (v smislu kopule) ne izvirata iz refleksije o sodbah ali izpolnitvah sodb, temveč iz samih izpolnitev sodb. Abstraktivna podlaga za realizacijo zgoraj omenjenih pojmov ni v teh aktih kot predmetih, temveč v predmetih teh aktov. Vsak pojem nam je lahko dan na podlagi nekega akta, ki postavlja - vsaj domišljijsko - pred naše oči posameznost, ustrezajočo aktu. Enako velja za pojem "biti". "Saj je že vnaprej samo ob sebi umljivo: kakor vsak siceršnji pojem (ideja, specifična enotnost) lahko *"izvira"*, to je, nam postane *samodan* le na temelju nekega akta, ki katerokoli njemu ustrezajočo posameznost vsaj domišljijsko postavi pred naše oči, tako lahko pojem biti izvira zgolj takrat, ko je *kakršnakoli bit, dejanska ali domišljijška, postavljena pred oči*."¹⁹ Vsako stanje stvari nam mora biti dano, to je gotovo, z aktom, ki nam daje to stanje stvari - ta akt je analogon običajnega čutnega zrenja. Enako velja za vse kategorialne oblike ali kategorije. Skupek, na primer, je dan in je lahko dan zgolj v dejanskem dojetju skupnega, torej v aktu, ki najde svoj izraz v obliki konjunktivne povezave *A in B in C...* Toda pojem skupka ne izvira iz refleksije o tem aktu; namesto na dajajoči akt moramo biti, nasprotno, pozorni na tisto, kar akt daje, na *skupek*, ki ga akt pripelje do *konkretne* pojavnosti. Če kategorialne oblike izjave, ki obstajajo poleg materialnih momentov, v zaznavi niso določene - v kolikor je zaznava razumljena zgolj kot čutna zaznava - potem mora biti v temelju govorjenja o izjavi neki drug smisel; nekako mora obstajati neki akt, "ki dela taisto uslugo kategorialnim pomenskim prvinam kot zgolj čutna zaznava materialnim prvinam".²⁰ Na vprašanje: kaj pomeni, da kategorialno oblikovani pomeni najdejo izpolnitev ali udejanjenje v zaznavah, lahko pravzaprav odgovorimo: ne pomeni nič drugega kot dejstvo, da se nanašajo na sam predmet v njegovem kategorialnem oblikovanju. S temi kategorialnimi oblikami predmet ni le menjen, kot v primeru zgolj simbolne funkcije pomenov, temveč nam je tudi, natanko v teh oblikah, postavljen pred oči. Z drugimi besedami: predmet ni le menjen, temveč je dejansko *uzrt* ali *zaznan*. Tako pojmi (skupek, predikat, stanje stvari), ki jih uporabljamo v vsakdanjem govoru, postanejo "predmeti", akti pa, preko katerih se ti pojmi pojavljajo kot dani, postanejo "zaznave".

19 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 141.

20 Husserl, E.: *Logische Untersuchungen II/2*. Halle: Niemeyer, 1921, str. 142.

III

Kako razumeti in si razlagati, kar smo iskali, še posebej ob upoštevanju dejstva, da se Husserl nikoli ni prebil do zadovoljive in podrobne rešitve težav, naštetih v zgoraj omenjenih navedkih? Legitimna pojasnitev bi utegnila biti naslednja: pojem "rumeno" presega rumeno, kakor nam je dano v čutnosti. Ravno ta čutna prezenca kakršnekoli posamezne rumene je tista, ki utemeljuje akt abstrakcije, dovoljujoč udejanjenje pojma, vendar pa je ta pojem kajpada tudi tisti, zaradi katerega je taka posamezna rumena prepoznana kot rumena. Posamezna rumena je dana zgolj zato, ker je dana rumena kot taka, sam pojem "rumeno", čeravno v danosti, ki sama ni čutna. V omejenem smislu besede je akt kategorialnega zora soprisoten hkrati s čutnim zorom vselej, kadar poteka zaznavanje, to je, zaznavanje v smislu izpolnjujočega akta potrdilne samopredstavitve.²¹ Z drugimi besedami, sam predmet je postavljen pred nas, je zaznan v oblikah, v kategorialnih strukturah. "Zaznavanje, nič več razumljeno v strogem smislu kot sprejemanje hiletično danega, temveč raje v svoji kognitivni celotnosti kot akt, s katerim je sama stvar identificirana in potrjena v svoji identiteti, povezuje čutno in kategorialno zrenje."²² Skratka, v neposrednem aktu čutnega zaznavanja je prisoten pred nami enoten, realni predmet, ki je navzlic temu kompleksen, to je, sestavljen, saj vsebuje številne diskretne konkretne dele in abstraktne momente. Ti abstraktni momenti so ravno tako posamezni in realni kot zaznan predmet kot celota. Čeravno se utegne zgoditi, da se jih sprva ne eksplicitno zavedamo, pa lahko usmerimo pozornost k njim, tako da postanejo predmet neposrednega čutnega zrenja. Ko je tak akt selektivne pozornosti usmerjen k odvisnemu delu predmeta, to je, k abstraktnemu momentu, je sam akt selektivne pozornosti neka oblika abstrakcije (čeravno ne oblika "ideacijske abstrakcije"). Predpostavimo, na primer, da imam pred svojimi očmi tri predmete. Svojo pozornost osredinim na njihove barvne momente. Tako imam vidno predstavo treh različnih, realnih, vendar abstraktnih posameznosti: m_1 , m_2 , in m_3 . Če so ti trije momenti drug do drugega v odnosu biti *kromatsko podoben* in če se zavedam, da je temu tako, potem lahko vidim eno in isto barvo B , ki ima lastnost, da je uprimerjena na treh različnih mestih. Barvni izraz B je ime za tisto, kar imajo m_1 , m_2 in m_3 skupnega; je ime vrste, ki kot taka ni možen predmet čutnega zaznavanja.²³ "Moje zavedanje B -ja je navzlic temu zaznavno zavedanje: lahko vidim barvo, ki je skupna trem momentom, vendar ne v enakem smislu, v katerem lahko rečem, da vidim one same momente. Husserl pravi: 'V razširjajočem aktu identificiranja, ki vse posamezne akte abstrakcije sintetizira, ... se zavemo identitete splošnega'.²⁴

Zdi se, da se je Husserl zelo dobro zavedal vseh težav, v katere je zašel, ko se je lotil kategorialnega zaznavanja, vendar pa ni kasneje nikoli našel dovolj moči in časa, da bi jih na zadovoljiv način pojasnil. To domnevo podpira dejstvo, da dejansko ni bil nikoli zadovoljen s tekstom šeste raziskave. Kakorkoli že, Husserl nam v drugi, delno popravljeni izdaji šeste raziskave ponudi pojasnilo, da je bil - potem ko je bil znaten del teksta že natisnjen - prisiljen objaviti namesto nove, radikalno popravljene izdaje, staro, le tu in tam izboljšano in na novo napisano. Še posebej pa pravi, da bi dandanes

21 Ta Taminiauxova razlaga (glej članek "Heidegger and Husserl's *Logical Investigations*", *Research in Phenomenology*, 7. zv. (1977)) potrebuje dopolnilo v smislu, da kategorialni predmet postane predmet zgolj naknadno.

22 Taminiaux, J.: "Heidegger and Husserl's *Logical Investigations*", *Research in Phenomenology*, 7. zv. (1977), str. 75.

23 Glej D. Bell: *Husserl*. London: Routledge, 1990, str. 113.

24 Ravno tam, str. 113.

(leta 1920) številne stvari napisal z različnega zornega kota in poudarja dejstvo, da nič več ne sprejema nauka o kategorialni reprezentaciji.²⁵ Usodna slabost Husserlovega stališča o kategorialni reprezentaciji je, da določi "kategorialno reprezentacijo kot kategorialno dojetanje čutnih vsebin dojetanja"²⁶; to je nekakšen logični nesmisel. Drugo vprašanje, ki si ga zastavljajo omenjeni avtorji, zadeva čutne reprezentante čisto kategorialnih predmetov: kaj bi lahko služilo za njihove čutne reprezentante? Enega izmed možnih izhodov bi utegnili predstavljati povezava med kategorialno reprezentacijo in neposrednim zrenjem bistev, kakor je bila predlagana v predgovoru k *Logičnim raziskavam* (1921).

Navzlic temu pa smo trdno prepričani, da predstavlja obravnava kategorialnega zrenja v šesti raziskavi enega od temeljnih kamnov fenomenološke filozofije. Vsebina te raziskave implicitno najavlja prehod od transcendentalne k ontološki fenomenologiji, natančneje, k eksistencialni analitiki tubiti: "Ne obstaja nobena ontologija poleg fenomenologije, temveč znanstvena ontologija ni nič drugega kot fenomenologija."²⁷ Heidegger poroča, kako je ravno šesta Husserlova raziskava nenehno pritegovala njegovo pozornost, saj se mu je prav razlika med čutnimi in kategorialnimi zori razodela kot bistvena za določitev "raznolikega pomena bivajočega". Dano je v kantovski tradiciji tisto, kar zadeva, aficira čutnost; Husserl s kategorialnim zrenjem razširja področje danega, kategorije pa postanejo "reči", ki jih je zdaj mogoče, po Heideggerjevih besedah, ravno tako srečati kot ono, kar nam je dano prek čutov. Tu leži tisto Husserlovo "odločilno odkritje": bit nam je dana, tako kakor vsakršna čutna stvar; bit ni zgolj pojem, ni čista abstrakcija, ki bi jo bilo mogoče dobiti zgolj z izpeljavo. Husserlu bit pomeni biti predmet, zato si nikoli ne zastavi vprašanja o smislu biti.

25 Glej posebej predgovor v Husserlovo delo *Logische Untersuchungen*, 2. zv., 2. del. Gre za drugo, delno predelano izdajo, ki je izšla v Halleju pri založbi Max Niemeyer leta 1921.

26 Bernet, R.; Kern, I. in Marbach, E.: *Edmund Husserl: Darstellung seines Denkens*. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1989, str. 170.

27 Heidegger, M.: *Gesamtausgabe*. 20. zv. Frankfurt/aM: Vittorio Klostermann, 1988, str. 98.